

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-17>

УДК 658.1

БЕВЗО Галина

Українсько-американський університет Конкордія

<https://orcid.org/0000-0003-3731-8867>

ЮХИМЕНКО Володимир

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0000-0001-8705-0454>

ПРОКОФ'ЄВА Олена

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0009-0005-3715-3558>

РОЛЬ ЕТИКИ БІЗНЕСУ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

У ході цього дослідження докладно проаналізовано вплив етики бізнесу на антикризове управління. Проведений аналіз показав, що етичні принципи визначають стандарти поведінки для компаній у складних ситуаціях, включаючи кризові. Вони сприяють створенню позитивного іміджу компанії, а також допомагають уникнути ситуацій, що можуть призвести до криз. Зокрема, етика бізнесу враховує відповідальність компанії перед різними стейкхолдерами і визначає систему цінностей, що враховує економічні, соціальні та екологічні аспекти діяльності. Дослідження також систематизувало етичні принципи, які стають основою для розробки стратегій антикризового управління. Ці принципи включають принципи справедливості, довіри, відповідальності перед співтовариством та дотримання закону. Виявлено, що ефективне впровадження цих принципів у діяльність компанії сприяє не лише її економічній стабільності, але й визначає її роль у сталому розвитку суспільства. Також у дослідженні розглянуто вплив воєнного стану в Україні на економічну безпеку компаній та ефективність їхнього антикризового управління. Визначено основні матеріальні збитки, які виникли внаслідок збройної агресії росії, а також надзвичайні обставини, що призвели до кадрової кризи та обмежень у транспортуванні товарів. У контексті визначених кризових явищ ретельно розглянуто основні складові етики бізнесу у системі антикризового управління. Аналіз цих складових дозволив сформулювати висновки щодо важливості впровадження етичних принципів у стратегії антикризового управління для забезпечення стабільності та ресурсів компанії в умовах кризи. Актуальними напрямками забезпечення етичності є впровадження корпоративного волонтерства та партнерських відносин із зацікавленими стейкхолдерами для активного вирішення соціальних та економічних проблем, зумовлених війною.

Ключові слова: етика бізнесу, етичні принципи, корпоративна соціальна відповідальність, соціальна активність, кризові явища.

BEVZO Halyna

Ukrainian-American Concordia University

YUKHUMENKO Volodymyr, PROKOFIEVA Olena

Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE ROLE OF BUSINESS ETHICS IN THE CRISIS MANAGEMENT SYSTEM

This study analyzes in detail the impact of business ethics on crisis management. The analysis showed that ethical principles define the standards of behavior for companies in difficult situations, including crisis situations. They help to create a positive image of the company and also help to avoid situations that could lead to crises. In particular, business ethics takes into account the company's responsibility to various stakeholders and defines a system of values that takes into account the economic, social and environmental aspects of its activities. The study also systematized the ethical principles that become the basis for developing crisis management strategies. These principles include fairness, trust, responsibility to the community, and compliance with the law. It is found that the effective implementation of these principles in the company's activities contributes not only to its economic stability but also determines its role in the sustainable development of society. The study also examines the impact of martial law in Ukraine on the economic security of companies and the effectiveness of their crisis management. The main material damage caused by Russia's armed aggression, as well as the extraordinary circumstances that led to the personnel crisis and restrictions on the transportation of goods, are identified. In the context of the identified crisis phenomena, the main components of business ethics in the system of crisis management are thoroughly considered. The analysis of these components allowed us to formulate conclusions about the importance of implementing ethical principles in crisis management strategies to ensure the stability and resources of the company in a crisis. The implementation of corporate volunteering and partnerships with stakeholders to proactively address social and economic problems caused by the war is a relevant area of ethical conduct.

Keywords: business ethics, ethical principles, corporate social responsibility, social activity, crisis phenomena.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах економічної нестабільності та політичних криз виникає нагальна потреба в інтеграції етичних принципів у сучасних компаніях задля забезпечення збалансованого взаємозв'язку між сферою бізнесу та суспільством в умовах кризи. У такому контексті роль етики бізнесу в системі антикризового управління стає вкрай актуальною, оскільки ефективне управління кризовими ситуаціями залежить від етичних принципів та загальної стратегії будь-якої компанії. Особливо це стосується українського бізнесу, який, знаходячись під впливом збройної агресії та економічної кризи, активно впроваджує соціальні аспекти у свою діяльність. Зростаючі вимоги до прозорості, відповідальності та вирішення соціальних проблем вимагають нових підходів до етики бізнесу та її складових, зокрема

корпоративної соціальної відповідальності. Однак, відсутність єдиної системи рішень у таких ситуаціях та різноманітність етичних теорій ускладнюють прийняття правильних рішень в рамках антикризового управління. Тому важливо систематизувати основні етичні принципи, підходи до соціальної відповідальності та складові етики бізнесу у системі антикризового управління для забезпечення балансу інтересів між бізнесом та суспільством, враховуючи специфіку кожної конкретної ситуації, а також запобігання наслідкам кризових явищ для функціонування компаній.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні основи етики бізнесу, а також визначення суті етичного бізнесу досліджували К. Орлова, С. Бірюченко [1], А. Солсбі, А. Ремішова, Т. Стегер [2], О. Мороз, Л. Філатова, К. Подолянчук [3], Д. Токбаєва [4], Н. Супрун [5] та інші. Ці вчені пропонують розуміти етику сучасного бізнесу через її взаємозв'язок з корпоративною соціальною відповідальністю та управлінською етикою як складовими загального процесу забезпечення етичності та виконання етичних принципів з боку компанії.

Зокрема, В. Власова, М. Борбіч [6] визначили, що дотримання етичних принципів бізнесу в умовах нестабільності та кризи є критично важливим для збереження довіри та стабільності як усередині організації, так і в її відносинах із зовнішніми стейкхолдерами. Вони також сформуливали ключові принципи та наголошують на перевагах дотримання і негативних наслідках їх порушення. Проте в сучасних українських реаліях, що супроводжуються тривалою збройною агресією росії та економічною нестабільністю, ці принципи мають бути доповнені актуальними заходами, зокрема тими, що стосуються запобігання ризиків та взаємодії з суспільством.

У такому контексті взаємозв'язок корпоративної соціальної відповідальності, як складової етики бізнесу, з подоланням кризових явищ досліджували П. Лиска [7], Р. Проць [8] та інші. Згідно з результатами їхніх досліджень роль етики бізнесу в системі антикризового управління полягає у впровадженні корпоративних практик, таких як управління ризиками, збільшення різноманітності, забезпечення прозорості інформації, а також розвитку соціальної активності, зокрема корпоративного волонтерства.

Обґрунтування ролі етики бізнесу в запобіганні впливу кризи на сферу бізнесу підкріплюється висновками Я. Ковачової [9], що сформувала стратегії та підходи, спрямовані на збереження стабільності та мінімізацію негативних наслідків для бізнесу і суспільства. Крім того, у працях Д. Коник, Л. Хагт [10] визначено ключові принципи усунення симптомів кризи, які ґрунтуються на позитивному іміджі та стійкій репутації компанії. Таким чином, було зроблено висновок щодо важливості соціальної активності та підтримки позитивного іміджу компанії як одного з ключових елементів антикризового управління.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження ролі етики бізнесу в системі антикризового управління, зокрема в контексті військових дій та економічної кризи. Аналізується вплив етичних принципів та корпоративної соціальної відповідальності на ефективність кризового менеджменту, а також розглядаються приклади успішної реалізації етичних підходів до підтримки населення та збереження бізнесу в умовах нестабільності. Стаття спрямована на виявлення ключових аспектів етичного ведення бізнесу, які сприяють зміцненню довіри, забезпеченню соціальної активності та мінімізації негативних наслідків кризових явищ.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасному бізнес-середовищі компанії стикаються з численними викликами, серед яких особливо важливими є кризові ситуації, що можуть виникати через економічні, політичні чи соціальні чинники. Ефективне антикризове управління стає критично важливим для забезпечення стабільності та стійкого розвитку компаній. Водночас соціально-етична та корпоративно-відповідальна поведінка бізнесу наразі відіграє ключову роль у формуванні довіри між компанією та її стейкхолдерами, адже сьогодні діяльність бізнес-суб'єктів пов'язана із формуванням системи відносин, як в економічному, так і соціальному контексті.

Складність визначення етики бізнесу як економічного явища пов'язана з двома основними аспектами. По-перше, відсутність офіційно закріпленого законодавчого визначення поняття «етика бізнесу» ускладнює його чітке розуміння та впровадження. По-друге, існує багато суміжних термінів, таких як корпоративна етика, корпоративна соціальна відповідальність, управлінська етика та інші, що призводить до неоднозначності у трактуванні цього поняття в науковій літературі. Тому варто зауважити, що в багатьох наукових дослідженнях поняття «етика бізнесу» розглядається разом із суміжними термінами, без чіткого їх розмежування [1]. Наприклад, у праці А. Солсбі, А. Ремішової та Т. Стегера етика бізнесу вбачається у її взаємозв'язку з корпоративною соціальною відповідальністю та управлінською етикою. Автори не приділяють уваги відмінностям між цими поняттями, розглядаючи їх як пов'язані та взаємодоповнюючі [2]. Таку позицію поділяють і вітчизняні науковці, наприклад, О. Мороз, Л. Філатова та К. Подолянчук, які трактують етику бізнесу як сукупність норм і вимог до поведінки суб'єктів господарювання на ринку, розглядаючи її у контексті корпоративної соціальної відповідальності [3]. Проте у їхніх роботах не

деталізується взаємозв'язок між цими поняттями на відміну від праці Д. Токбаєвої, де вона розглядає корпоративну та управлінську етику як компонент етики бізнесу [4].

Крім того, Н. Супрун зазначає, що соціальна спрямованість у контексті етики бізнесу є важливою складовою стабільного розвитку суспільства, особливо в умовах інституційних трансформацій і становлення ринкового середовища. Слід зазначити, що таке визначення є більш класичним, тому автор зосереджується на традиційних підходах до соціальної відповідальності, зокрема благодійності, як засіб задоволення базових потреб незахищених верств населення та нівелювання соціально-економічних суперечностей у суспільстві [5].

Таким чином, етика бізнесу визначає стандарти поведінки, які компанії повинні дотримуватися у своїй діяльності. Такі стандарти не лише сприяють створенню позитивного іміджу компанії, але й допомагають уникати ситуацій, що можуть призвести до криз. Крім того, вона також є системою цінностей, що визначається суспільними, культурними та інституціональними контекстами, в яких діє компанія. Етика бізнесу відображає відповідальність компанії перед різними стейкхолдерами, враховуючи економічні, соціальні та екологічні аспекти своєї діяльності. В умовах нестабільності ринку або глобальної економічної чи політичної кризи, етичні принципи стають ще більш значущими, адже вони можуть бути тим фундаментом, на якому будуватиметься стратегія виходу з кризи (табл. 1).

Таблиця 1

Етичні принципи бізнесу в умовах нестабільності та кризи

Етичні принципи бізнесу	Переваги застосування етичних принципів	Негативні наслідки недотримання етичних принципів
Повага до стейкхолдерів	Сумлінні працівники, надійні партнери, лояльність клієнтів	Недобросесна конкуренція, втрата лояльності клієнтів та ненадійність партнерів, збитки
Чесність і справедливість, відповідальність за дії бізнесу	Високий рівень репутації та успішності бізнесу	Негативний імідж, що призводить до втрати довіри та можливостей розвитку бізнесу
Професійність та якість	Конкуренційні переваги, лояльність клієнтів	Втрата лояльності клієнтів та ненадійність партнерів, збитки
Достовірність інформації про продукт, послугу	Зменшення претензій споживачів, зростання лояльності	Витрати на претензійну роботу, штрафи, погана репутація
Здоров'я та безпека	Зниження витрат на компенсацію, нормальна робота бізнесу	Втрата кваліфікованих працівників, а також партнерів та клієнтів, припинення функціонування бізнесу
Гідні умови та рівні права для працівників	Формування високопрофесійної команди, покращення репутації	Плинність кадрів, негативне ставлення до бізнесу
Добросесна конкуренція	Позитивна репутація, надійні партнери	Кенселінг з боку суспільства, страх перед непорядною конкуренцією
Взаємовигідне партнерство	Ефект синергії, процвітання бізнесу	Пошук нових партнерів, занепад бізнесу
Діалог з владою та громадськістю	Доступ до ресурсів, підтримка	Неповага, перешкоди у функціонуванні бізнесу
Легальність і законність, протидія корупції	Доступ до ресурсів, підтримка громадськості	Незахищеність, неприйняття суспільством, вплив кримінальних структур на бізнес
Патріотизм та національні інтереси	Підтримка влади та суспільства, кращий доступ до ресурсів	Негативне ставлення громадськості, санкції, заборона діяльності в Україні

Джерело: складено на основі [6]

Слід зазначити, що взаємодія між соціальними та економічними аспектами діяльності компаній є важливим чинником успіху та сталого розвитку сучасного бізнесу. Компанії, що інтегрують етичні принципи, забезпечують бізнесу не лише економічну стабільність, але й визначають свою роль у сталому розвитку суспільства. У такому контексті слід зауважити, що інтеграція етичних принципів головним чином залежить від рівня корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), що дозволяє компаніям визначити свою роль у сталому розвитку суспільства та взаємодіяти зі співтовариством, створюючи позитивний вплив. Крім того, наслідком такої взаємодії може стати створення партнерських відносин зі зацікавленими стейкхолдерами, включаючи громадські організації та урядові структури, що дозволяє бізнесу активно сприяти розв'язанню соціальних проблем та екологічних викликів, сприяючи сталому розвитку в цілому.

Як засвідчили результати дослідження Global RepTrak, загальний внесок основних чинників КСВ у формування репутації компанії складає 40,5% [11]. Крім того, слід зазначити, що вагомість цих чинників збільшується пропорційно зниженню загального рівня репутації компанії (рис. 1).

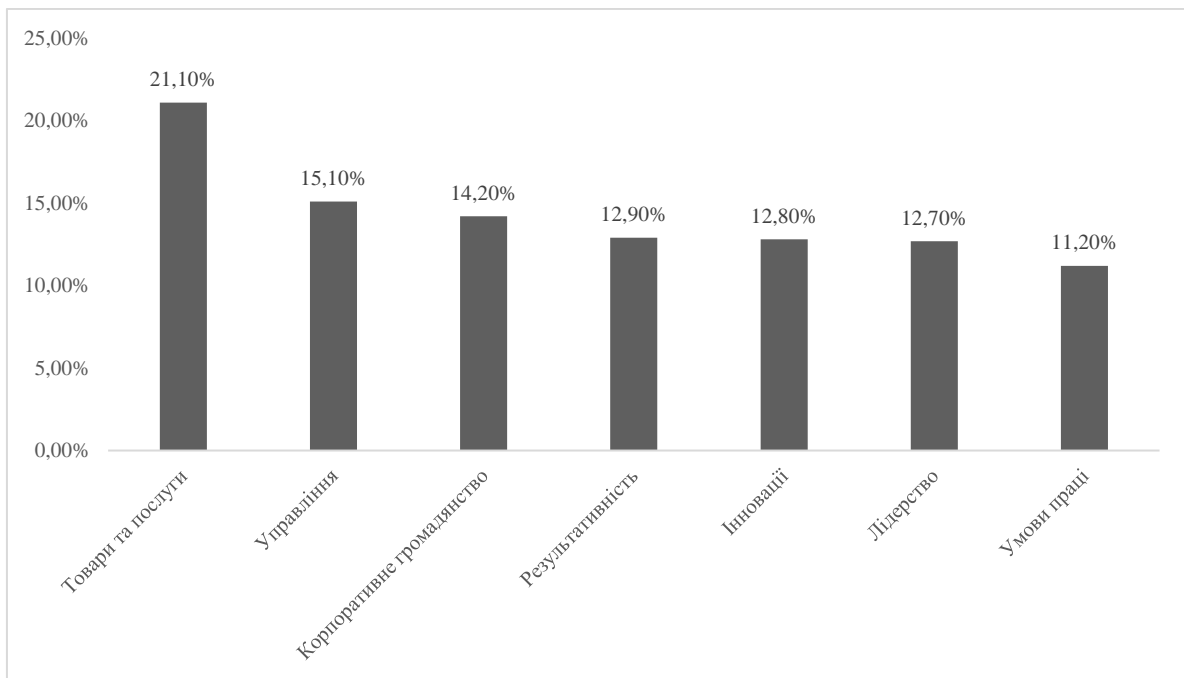

Рис. 1. Рушії підвищення репутації бізнесу шляхом впровадження етичних принципів та соціальної відповідальності
Джерело: складено на основі [11]

На основі проведеного аналізу визначено, що найсуттєвішим чинником впливу на репутацію компаній, є якість товарів та послуг, що складає 21,1%. Далі важливими аспектами визнано управління (15,1%) та корпоративне громадянство (14,2%). Важливу роль у формуванні КСВ відіграють ефективні корпоративні практики, такі як управління ризиками, різноманітність, прозорість інформації, системи винагород та інші. Повноцінне впровадження цих аспектів у бізнес є ключовим каталізатором етичності та соціальної відповідальності. Те, наскільки ефективно основні елементи інтегруються в діяльність компанії, визначає якість корпоративного соціального впливу, що зі свого боку сприяє позитивному ефекту на економіку, соціальну сферу та довкілля, сприяючи сталому прогресу.

Таким чином, у ході дослідження ролі етики бізнесу в системі антикризового управління, важливо враховувати динаміку розвитку соціальної активності, зокрема корпоративного волонтерства. Ця концепція спрямована на поєднання етичних принципів та соціальної відповідальності для залучення працівників до волонтерської діяльності в рамках соціальних проєктів [7].

Впровадження воєнного стану у 2022 році в Україні мало значний вплив на забезпечення економічної безпеки компанії різних галузей економіки. Перш за все, матеріальні втрати, зокрема фізичні пошкодження інфраструктури та виробничих потужностей внаслідок обстрілів та мінування територій, призвели до збитків і втрат доходів для підприємств. Додатково, зруйновані дороги та залізничні мережі обмежили можливості транспортування товарів, що призвело до скорочення продажів та збільшення непроданих запасів. Надзвичайні обставини також викликали мобілізацію робочої сили та внутрішню міграцію і, як наслідок, кадрову кризу [8].

У такому контексті застосування етичних принципів та соціальної відповідності бізнесу є одним з ефективних шляхів запобігання кризовим явищам та усунення їхніх наслідків у діяльності компанії. Наразі найбільш популярним підходом серед вітчизняних компаній є впровадження корпоративного волонтерства. Наприклад, співробітники компанії «Київстар» взяли участь у різноманітних благодійних заходах, включаючи День донора та акцію «Пробіг під каштанами». Здійснюючи корпоративний чемпіонат з футболу, вони об'єднали зусилля для збору коштів на закупівлю медичних матеріалів для лікування поранених. Серед успішних ініціатив у сфері КСВ слід відзначити проєкт «Гуманітарна пошта України» від компанії «Нова пошта», що забезпечує безплатну доставку вантажів волонтерським організаціям. Крім того, їхня школа бізнесу надає власникам малого і середнього бізнесу в різних регіонах України ключові знання для розвитку власних справ [12].

Проте слід зазначити, що роль етики бізнесу в антикризовому управлінні є набагато ширшою, особливо у контексті війни та економічної нестабільності. Крім етичних принципів бізнесу необхідно сформулювати стратегії та підходи, спрямовані на збереження стабільності та мінімізацію негативних наслідків для бізнесу і суспільства (табл. 2).

Таблиця 2

Складові етики бізнесу у системі антикризового управління

Сфери застосування	Характеристика
Етика управління ризиками	Війна та економічна нестабільність, а також внутрішні кризові ситуації компаній супроводжуються значними ризиками, включаючи матеріальні, фінансові та операційні ризики. Етичне управління ризиками передбачає прийняття рішень, які враховують не лише економічні інтереси, але й вплив на співробітників, громаду та навколишнє середовище. Таке управління включає прозорість у комунікації про ризики, справедливе розподілення ресурсів для зменшення ризиків та прийняття відповідальності за наслідки рішень.
Етика антикризового менеджменту	Антикризовий менеджмент має враховувати етичні принципи у всіх аспектах своєї діяльності. Тобто під час розробки та впровадження кризових стратегій для компанії важливо забезпечити дотримання прав співробітників, збереження робочих місць та надання підтримки постраждалим. Етичні підходи у кризовому менеджменті сприяють підвищенню довіри з боку всіх зацікавлених сторін, що є критично важливим в умовах кризи.
Професійна етика антикризових менеджерів	Антикризові менеджери мають особливу відповідальність перед власниками бізнесу, співробітниками та суспільством загалом. Їхні обов'язки включають забезпечення безпеки, стабільності та відновлення підприємства після кризових ситуацій. Професійна етика антикризових менеджерів вимагає від них діяти з чесністю, прозорістю та відповідальністю, а також враховувати соціальні та економічні наслідки своїх рішень.

Джерело: складено на основі [9]

Таким чином, забезпечення безпеки населення і суспільства є першочерговим завданням, що вимагає контролю егоїстичних інтересів окремих осіб. З цієї причини антикризовий менеджмент, зокрема етап підготовки та кризового планування, заснований на принципах солідарності. Іноді така солідарність може бути примусово впроваджена державою, що відповідає соціальним принципам захисту. Однак, цей підхід може розглядатися членами суспільства як загроза їхнім економічним інтересам і свободам. У кризових і надзвичайних ситуаціях, коли існує загроза для людей і їхнього здоров'я, економічні інтереси мають відійти на другий план. Головним завданням усіх цих заходів є мінімізація ризиків для життя, здоров'я, державного майна, довкілля та культурних цінностей. У такому контексті однією з головних цілей антикризового управління є усунення симптомів кризи та забезпечення безпеки життя, здоров'я та майна людей.

Принципи усунення симптомів кризи ґрунтуються на концепції «правильного наміру дії» та відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки як окремих осіб, так і суспільства загалом. Важливо відзначити, що люди, ймовірно, прислухатимуться до порад від джерел, які вони вважають надійними та знайомими, навіть якщо ці джерела не мають необхідних знань та експертизи щодо кризи та надають неточну інформацію [12]. Тобто конкретна особа швидше довірятиме компанії на основі її іміджу та репутації, ніж професіоналу (наприклад, політикам чи громадським діячам), довіра до якого ще не сформована.

Прикладом позитивного іміджу та високого рівня довіри суспільства є компанія «Астарта-Київ», яка активно реалізує етичні принципи бізнесу на тлі збройного конфлікту, сприяючи таким чином антикризовому управлінню. Наразі компанія активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема доставила понад 4 тис. тонн гуманітарних вантажів для Всесвітньої продовольчої програми ООН, загалом доставивши понад 11 тис. тонн гуманітарної допомоги на суму майже 300 млн грн. Компанія створила гуртожитки та групи для надання психологічної підтримки, допомагаючи більш ніж 600 тис. евакуйованим та постраждалим українцям, а також 212 соціальним та медичним закладам. Схожі ініціативи практикують також у «АТБ-Маркет», «Аврора», «Bayer Ukraine» тощо [13]. Такий підхід до взаємодії з суспільством обумовлює ефективність застосування етичних принципів та підходів до соціальної відповідальності для антикризового управління, підтримуючи економічну стабільність, соціальну згуртованість та довіру в суспільстві під час війни та побічних кризових ситуацій.

Таким чином, роль етики бізнесу в системі антикризового управління є необхідністю за умов прагнення компаній до забезпечення стабільності та ефективного подолання кризових ситуацій. Важливість ретельного перегляду наявних підходів до етики бізнесу та необхідність пошуку додаткових джерел для генерування нових ідей підкреслює необхідність узагальнення основних складових та принципів етичності та соціальної відповідальності. Сьогодні антикризовий менеджмент спрямовується на більш традиційні підходи до соціальної активності бізнесу, однак помірний розвиток та зростання зацікавленості до новітніх корпоративних ініціатив з боку українських компаній забезпечує загальну ефективність антикризових заходів. Такий підхід дозволяє інтегрувати етичні принципи та соціальну відповідальність у бізнес-практики, що сприяє не лише подоланню кризових ситуацій, але й зміцненню довіри до компаній з боку суспільства і, крім того, підвищує репутацію компаній, допомагає їм краще адаптуватися до змін і мінімізувати негативні наслідки криз.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Дослідження ролі етики бізнесу в системі антикризового управління підкреслює важливість інтеграції етичних принципів у сучасному бізнес-середовищі, особливо в умовах нестабільності та кризи. За

допомогою аналізу етичних принципів, що спрямовані на підвищення репутації бізнесу в кризових умовах, було встановлено, що вони визначають стандарти поведінки компаній, сприяючи не лише позитивному іміджу, але й уникненню кризових ситуацій.

Інтеграція етичних принципів у діяльність підприємств вимагає балансування між короткостроковими фінансовими цілями та довгостроковою соціальною відповідальністю, що є важливим аспектом антикризового управління. Крім того, етика бізнесу відображає відповідальність компаній перед різними стейкхолдерами та вимагає уваги до економічних, соціальних та екологічних аспектів їхньої діяльності.

Подальші дослідження можуть спрямовуватися на розробку конкретних стратегій та практичних методів інтеграції етичних принципів у бізнес-процеси, особливо в умовах кризи. Також важливим є аналіз впливу етичних принципів на фінансові результати компаній у кризових ситуаціях, а також вивчення ролі держави у регулюванні етичних питань у бізнесі під час кризових явищ. Загалом, подальший розвиток досліджень у цьому напрямі сприятиме зміцненню етичності компаній та підвищенню рівня соціальної відповідальності, що зі свого боку сприятиме сталому розвитку сфери бізнесу та суспільства в цілому.

Література

1. Орлова К. Є., Бірюченко С. Ю. Етика бізнесу як об'єкт наукового дослідження. Економіка, управління та адміністрування. 2022. № 1(99). С. 76-82.
2. Соулсбі А., Ремішова А., Штегер Т. Менеджмент та бізнес-етика в Центральній та Східній Європі: вступ до спеціального випуску. Журнал ділової етики. 2021. № 174. С. 739-746.
3. Мороз О. В., Філатова Л. С., Подолянчук К. В. Соціальна відповідальність бізнесу: нова форма конкурентного ведення бізнесу та ефективного функціонування капіталістичного суспільства. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. № 3(20). С. 3-11.
4. Токбаєва Д. Злет і згасання харизми. Перехід лідерства та управлінська етика в пострадянських медіахолдингах. Журнал бізнес-етики. 2021. № 174. Р. 847-860.
5. Супрун Н. А. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку. Економіка і прогнозування. 2009. № 3. С. 61-74.
6. Власова В., Борбіч М. Етичні принципи в підприємницькій діяльності. Підприємництво та інновації. 2023. № 23. С. 42-46.
7. Лиска П. О. Корпоративна соціальна відповідальність: світовий та український досвід; шляхи глобальної імплементації. Сталый розвиток економіки. 2024. № 1(48). С. 331-338.
8. Проць Р. Р. Процес антикризового управління економічною безпекою сучасного сільськогосподарського підприємства: виклики воєнного часу. Наукові перспективи. Серія: Економіка. 2024. № 1(43). С. 526-533.
9. Ковачова Я. Етичний вимір антикризового управління. Zeszyty Naukowe Politechnika Śląska. Seria: Organizacja i zarządzanie. 2020. № 94. Р. 103-110.
10. Коник Д., Хагг Л. Довіра громади: кризові комунікації органів місцевого самоврядування: практичний посібник. Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст». 2020. URL: <http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Crisis-communications-guide.pdf>
11. Репутаційна рецесія: Тенденції корпоративної репутації. RepTrak. 2023. URL: <https://www.reputationinstitute.com/about-ri/press-release/reputation-institutesays-its-reputation-judgement-day-2022-global-reprtrak>
12. Стаджи Д. Топ-25 найкращих програм КСВ. Dsnews.ua. URL: https://www.dsnews.ua/ukr/vlast_deneg/top-25-luchshih-programm-kso-27072020-393543
13. Каталог внеску бізнесу в перемогу в російсько-українській війні. CSR Ukraine. 2024. URL: <https://csr-ukraine.org/catalog-actions-of-companies-in-the-russian-ukrainian-war/>

References

1. Orlova, K. Ye., Biriuchenko, S. Yu. (2022). Etyka biznesu yak ob'iekt naukovoho doslidzhennia [Business ethics as an object of scientific research]. Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia – Economics, management and administration, 1(99), 76-82 [in Ukrainian]
2. Soulsbi, A., Remishova, A., Shteher, T. (2021). Menedzhment ta biznes-etyka v Tsentralnii ta Skhidnii Yevropi: vstup do spetsialnogo vypusku [Management and business ethics in Central and Eastern Europe: an introduction to the special issue]. Zhurnal dilovoi etyky – Journal of Business Ethics, 174, 739-746 [in Ukrainian]
3. Moroz, O. V., Filatova, L. S., Podolianchuk, K. V. (2019). Sotsialna vidpovidalnist biznesu: nova forma konkurentnoho vedennia biznesu ta efektyvnogo funktsionuvannia kapitalistychnoho suspilstva [Social responsibility of business: a new form of competitive business and effective functioning of capitalist society]. Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: Economics, Business and Management, 3(20), 3-11 [in Ukrainian]
4. Tokbaeva, D. (2021). Zlet i zghasannia kharyzmy. Perekhid liderstva ta upravlinska etyka v postradianskykh mediakholdynhakh [The rise and fall of charisma. Leadership Transition and Management Ethics in Post-Soviet Media Holdings]. Zhurnal biznes-etyky – Journal of Business Ethics, 174, 847-860 [in Ukrainian]
5. Suprun, N. A. (2009). Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist yak chynnyk staloho rozvytku [Corporate social responsibility as a factor of sustainable development]. Ekonomika i prohozuvannia – Economics and forecasting, 3, 61-74 [in Ukrainian]
6. Vlasova, V., Borbich, M. (2023). Etychni pryntsypy v pidpriemnytskii diialnosti [Ethical principles in entrepreneurial activity]. Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and innovation, 23, 42-46 [in Ukrainian]

-
7. Lyska, P. O. (2024). Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist: svitovyi ta ukrainskyi dosvid; shliakhy hlobalnoi implementatsii [Corporate social responsibility: world and Ukrainian experience; ways of global implementation]. *Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable development of the economy*, 1(48), 331-338 [in Ukrainian]
 8. Prots, R. R. (2024). Protsey antykrizovoho upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu suchasnoho silskohospodarskoho pidpriemstva: vyklyky voiennoho chasu [The process of crisis management of economic security of a modern agricultural enterprise: challenges of wartime]. *Naukovi perspektyvy. Seriya: Ekonomika – Scientific perspectives. Series: Economics*, 1(43), 526-533 [in Ukrainian]
 9. Kovachova, Ya. (2020). Etychnyi vymir antykrizovoho upravlinnia [Ethical dimension of crisis management]. *Zeszyty Naukowe Politechnika Śląska. Seria: Organizacja i zarządzanie*, 94, 103-110 [in Ukrainian]
 10. Konyk, D., Khahh, L. (2020). Dovira hromady: kryzovi komunikatsii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia: praktychnyi posibnyk [Community Trust: Crisis Communications of Local Governments: A Practical Guide]. Projekt mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy «Partnerstvo dlia rozvytku mist». URL: <http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Crisis-communications-guide.pdf> [in Ukrainian]
 11. RepTrak (2023). Reputatsiina retsesiia: Tendentsii korporativnoi reputatsii [Reputational recession: Corporate reputation trends]. URL: <https://www.reputationinstitute.com/about-ri/press-release/reputation-institutesays-its-reputation-judgement-day-2022-global-reptrak> [in Ukrainian]
 12. Stadzhi, D. Top-25 naikrashchyykh prohram KSV [Top 25 best CSR programs]. *Dsnews.ua*. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/vlast/deneg/top-25-luchshih-programm-kso-27072020-393543> [in Ukrainian]
 13. CSR Ukraine (2024). Katalog vnesku biznesu v peremohu v rosiisko-ukrainskii viini [Catalog of business contribution to the victory in the Russian-Ukrainian war]. URL: <https://csr-ukraine.org/catalog-actions-of-companies-in-the-russian-ukrainian-war/> [in Ukrainian]